

МИНА Т. ЗИРОЈЕВИЋ*
Институт за упоредно право
Београд

УДК 323.28:316.6
Оригинал научни рад
Примљен: 13.01.2015
Одобрен: 28.01.2015

„ЖЕНСКИ ТЕРОРИЗАМ” У ЧЕЧЕНИЈИ – „ЦРНЕ УДОВИЦЕ”**

Сажетак: Аутор у раду обрађује тему терориста самоубица као најрадикалнијег вида тероризма. На примеру жена самоубица у Чеченији и Дагестану дочарани су разлози прибегавања тероризму и проналажење најоптималнијих начина за елиминисање или бар смањење ове претње. У анализама се често наводи да су главни мотиви самоубица награде у рају или економска корист или наговори породица, али сматрам да је то сувише поједностављено.

У раду ћу покушати да докажем да је главни мотив обесмишљавање живота, де-хуманизације човека, људских активности, различитих култура.

Кључне речи: тероризам, социјални и економски мотиви, „беле удовице”

Корен проблема

Борбу за ослобођење од утицаја руске власти Чечени воде од краја 18. века, међутим када је царска Русија победила Турску и освојила области Кавказа у коме су живели Чечени, њихова борба се поново наставља. У 13. веку заменили су хришћанство исламом, што је касније утицало и на њихов начин борбе, али и на то како их посматрају широм света. Наиме, због све већег уплива радикалних исламиста у редове Чечена и њихово учешће у ратовима са Русијом, неретко се уместо о етносепаратистичким мотивима борбе говори о религијским, тј. да и Чечени полако узимају учешће у исламском джихаду.

* mina.zirojevic@gmail.com

** Рад представља део научног и истраживачког ангажовања истраживача на пројекту „Српско и европско право - упоређивање и усаглашавање”. Пројекат број 179033. Које финансира Министарство за науку и технолошки развој РС, а реализује се у Институту за упоредно право у периоду од 2011-2014. Након Првог светског рата проглашена је независна држава Дагестан, али је већ 1923. године створена Чеченско-ингушка Аутономна Совјетска Социјалистичка Република, након што су бољшевици поново освојили те области. Други светски рат сврстао је Чечене против СССР, на страну Немаца, а као казна уследило је протеривање Чечена у далеке просторе Сибира и Казакстана од стране Стаљина, да би им тек после његове смрти бити дозвољено да се врате у своју постојбину. Током овог расељавања своје домове напустило је око 400 000 Чечена.

Након периода турбуленције током Првог и Другог светског рата, када су наизменично и на махове Чечени успевали да издејствују своју независност,¹ нове сукобе донео је распад СССР-а. По угледу на Грузију, Украјину, Естонију и Чеченија је тежила аутономији, те је прогласила независност. Међутим, за разлику од поменутих земаља, независност Чеченије није прихваћена од Русије. Одлуку тадашњег председника Чеченије Џохара Дудајева о независности, руски парламент је поништио 2. новембра 1991. године што је изазвало побуну, која је угушена интервенцијом руског председника Бориса Јељцина који је послао војне трупе наоружане тенковима. Можда је један од разлога због ког Русија није била, а ни до данас није спремна да одустане од полагања права на чеченску територију криминално поднебље које овде цвета. Који год били разлози, ови сукоби учинили су да „главни град Грозни, некадашњи центар културе и образовања, у коме је живело пола милиона становника, након ових напада постане град рушевина.” (Meier, 2005, 98) Немири и напади са обе стране трајали су до 1996, када је убијен Дудајев. Упоредо са акцијама руских војних трупа, Чечени су започели своје терористичке акције које су бивале све смелије. Низале су се акције попут окупације болнице у руском граду Будјеновску, убиства политичара, па опет заузимање болнице у дагестанском граду Кизар. Кратак предах уследио је када су се повукле руске трупе 1997. године, а у том периоду у Чеченију стиже и велики број добровољаца из исламских земаља. Увођење шеријата, строг начин живота и нова, наметнута правила додатно су разорила већ нарушени културни идентитет Чечена. Уједно, прилив добровољаца помогао је новом руском председнику Владимиру Путину да Чечене прогласи једнаким исламским терористима, што је утицало да ослаби подршка и финансирање са Запада које су до тада уживали. Иако им то није одговарало у потпуности, жеља за независност сиромашним, а превише огрезлим у криминалу, чеченским побуњеницима није оставила много избора.

Терористичке акције постајале су све окрутније, а своје учешће све више су узимале и жене. Ипак, ово не чуди с обзиром да је забележено у традицији Чечена да су се и жене бориле упоредо са мушкарцима када је било потребно, те да им је солидарност била на завидном нивоу. Такође и идеја о колективном самоубиству је давно умрежена у чеченску историју, као посебан вид отпора непријатељу. Као посебна група која се бори против Русије и за независност Чеченије јесте и група Црних удовица, коју чине Чеченке.

Самоубилачки тероризам

Питање шта је тероризам, а шта није, већ дуже времена опседа теоретичаре, експерте и политичаре. Можда би се експерти и сложили око јединс-

¹ Након Првог светског рата проглашена је независна држава Дагестан, али је већ 1923. године створена Чеченско-ингушка Аутономна Совјетска Социјалистичка Република, након што су бољшевици поново освојили те области. Други светски рат сврстао је Чечене против СССР, на страну Немаца, а као казна уследило је протеривање Чечена у далеке просторе Сибира и Казахстана од стране Стаљина, да би им тек после његове смрти бити дозвољено да се врате у своју постојбину. Током овог расељавања своје домове напустило је око 400 000 Чечена.

твене дефиниције, да питање тероризма у себи не садржи у великој мери и политичку компоненту. До данас није усклађена јединствена дефиниција тероризма, иако је крајње неопходно да се то уради. Често се појам тероризма замењује појмом терора или обрнуто, те је неопходно дати теоријско разграничење између ова два појма. Терор и тероризам су облици насиља примењени од стране малих група, иако у пракси постоје и другачији примери. Појам терора везује се за групу на власти која путем страховладе и другим насилним методама жели да задржи власт, док се појам тероризма везује за групе које имају за циљ смену власти, било да је она демократска или крајње недемократска. У оба случаја жртве су цивили.

Тероризам представља противправни акт насиља усмереног против одређене државе са намером да се изазове страх или колективна штета, како би се остварио одређени политички циљ. Ради се о намеравању употреби силе, а тероризам се користи као начин борбе за остварење поменутих политичких циљева.

Један од главних циљева је придобијање публицитета, па се према овоме тероризам може дефинисати и кроз комуникацијску теорију симбола (Symbolic Communication Theory) (Dowling, 1983, 1-24). Карбер сматра да „као симболичан акт, тероризам може бити анализиран као и други начини комуникације, анализом његова четири саставна дела: трансмитер (терориста), независни прималац (мета), порука (бомба, заседа) и повратна спрега (реакција одређеног круга слушалаца)” (Karber, 1971, 527-33). Постоје и они који дефинишу тероризам као позориште коме циљ не представљају стварне (фактичке) жртве, већ они, заправо, циљају на реакцију гледалаца (Jenkins, 1975). Дакле, модерни тероризам се може разумети и као покушај преношења порука употребом организованог политичког насиља.

У складу са претходно наведеним, самоубилачки тероризам је спремност појединца да жртвује свој живот као начин борбе за остваривање политичких или верских циљева, а све у терористичке сврхе. Углавном има елементе верски фундираног тероризма.

Црне удовице

Ратно стање у Чеченији траје последњих двадесет година, а корене ових сукоба можемо наћи неколико деценија, па чак и векова уназад. Наиме, проблеми и ратови са Русијом датирају из 1991. године, након распада СССР-а, али ривалство и сукоби између Руса и Чечена протежу се још од почетка 19. века. Наиме, СССР се поделио на 15 региона и тадашњи председник Чеченије Џохар Дудајев (Dzhokhar Dudayev) је прогласио независност, коју није прихватила Русија. Тако је отпочео Први чеченски рат који је заустављен 1996. године, а у коме је било преко 100 000 жртава. Услови су били да се Чеченији да аутономија, али да се не дозвољава потпуна самосталност. Ти несређени односи довели су и до Другог чеченског рата који је отпочео 1999. године. У том периоду било је безброј терористичких напада, као и 42 напада бомбаша самоубица, од овог броја 81% самоубилачких напада учиниле су жене.

Назив „Црне удовице” ова група добила је од стране руских и светских медија, када је откривено да је највећи број учесника преживео губитак блиских чланова породице: мужа, сина, оца, брата. Осим тога, утицао је и главни мотив који их покреће, а то је жеља за осветом, због које су спремне да жртвују и сопствени живот. Од када су чеченски терористи почели са применом самоубилачких напада, у њима су учествовале и Чеченке. Група Црне удовице активна је од 7. јуна 2000. године, а прва Чеченка која је учествовала у терористичкој самоубилачкој акцији је Хава Барајева, која је заједно са Луисом Магомадовом возила камион напуњен експлозивом и извела напад на руски војни штаб у чеченском селу Алкан Јурт.

Упоредо постоји и назив „Алахове невесте”, јер „свадба” означава терористички чин који изведе „жива бомба”. Летећи у ваздух на свадби онда одлази директно код Алаха.

Потребно је поменути и назив за жене самоубице „*шехидке*” или „*шехиде*”. *Шехид* је верски појам у исламу, а шехиди постају сви настрадали муслимански уколико су свој живот изгубили испуњавајући своју мисију у име вере или уколико су умрли за време верског рата. Жене које испуне овај услов зову се шехиде. Веома често у тумачењу овог појма постоји двосмисленост и противуречност. Наиме, када говори о шехидима Боаз Гејнор (Boaz Ganor), директор израелског Међународног института за борбу против тероризма, о њима говори мислећи на мушкарце, вернике, неожењене, средњег образовања, незапослене, старе између 18 и 27 година. Он такође сматра да се они не пријављују сами, добровољно, већ да их препознају, откривају и препоручују њихови вероучитељи, након чега започиње процес испирања мозга, индоктринације и менталне манипулације као и војне обуке. Оваквом самоубици, шехиду је загарантовано место у Ценету, а његовој породици одговарајући друштвени углед, тј. одређене почести, али и велике суме новца (Petrović, 2009, 86).

Овде треба поменути да и у другим крајевима света, рецимо Палестини, постоји феномен жена самоубица, али постоји значајна разлика између палестинских и чеченских акција. Иако палестинке опонашају чеченке, палестинске шехиткиње саме бирају смрт желећи да се освете за патњу свога народа, вере, земље. То је њихов избор, док се у акција чеченских самоубица често налазе психотропне супстанце и/или се даљински активира експлозив. Јулија Јузик наводи пример Зареме Инаркеве која се услед бомбашког напада предомислила, па је са рамена скинула торбу са експлозивом пре него што су мушкарци смештени у оближњем аутомобилу успели да активирају бомбу дањинским управљачем (Jusik, 2004). Такође, разлози самоубиства Зуре Бицијеве, девојке која је била надасве депресивна, незаштићена и сама се могу довести у питање. У Ираку и Палестини посебно се наглашава слава и поштовање за те жене које су у том смислу равноправне са мушкарцима. У Чеченији, Дагестану и Ингушетији слава ипак припада мушкарцима. У својој књизи Јулија Јузик каже „Да бисмо набројили блискоисточне шехиткиње, довољни су прсти једне руке. У Палестини се њихова лица могу видјети на разгледницама, плакатима. О њима вриште на сваком углу... А у Русији о томе шуте. Срамежљиво шуте. Нитко им не зна имена, нитко не зна зашто су се одлучиле убити. Родитељи затварају

очи када их се пита о погинулим кћерима. Ако је у Палестини бити самоубојичом част, код нас је ипак срамота”.

Најславнијој шехидкињи Хави Барајевој рођак Арби је дао психотропне таблете и док је умирала снимао је како би од ње направио симбол за шехидкиње које ће доћи после ње.

- Хава Барајева је позната као прва „Црна удовица” након што се разнела експлозивом у руској војној бази у Чеченији 2000. године.
- Шахида Бајмуратова је убила 14 људи и ранила 150 у атентату на чеченског председника Ахмеда Кадирова у мају 2003. године.
- Жена с појасом експлозива испод сивог мантила скочила је под аутобус с руским војницима, када је убијено 17 војника, а 15 је тешко повређено.
- Две жене-самоубице убиле су 16 људи на рок концерту у Москви јула 2003. године.
- У нападу једног мушкарца и једне жене-самоубице у децембру 2003. године на воз на југу Русије убијено је 46 људи а 100 је повређено.
- Хадишат Мангаријева била је одговорна за напад на хотел „Национал” у центру Москве у децембру 2003, када је убијено шесторо а рањено 13 људи.
- Чеченке Аманат Нагајева и Сацита Ђербиханова сматрају се одговорним за падове два руска путничка авиона 2004. године на југу Русије, када је погинуло 46 људи.
- У нападу на основну школу у Беслану у Северној Осетији у септембру 2004. године учествовале су и две жене, Роза Нагајева и Мајрам Табурова. Тада су убијена 334 цивила, од тога 186 деце.

Догађај који је привукао највећу пажњу јавности, а у којој су учествовале Чеченке, свакако јесте упад у позориште Дубравка у Москви у октобру 2002. године. Приликом ове акције, заробљено је око 900 талаца, међу којима је било жена и деце. Напад је изведен од стране 40 терориста самоубица, међу којима је било 19 жена обучених скроз у црно и опасаних експлозивом. После скоро три дана изведена је спасилачка мисија приликом које су специјалци користили гас, а током ослобађања таоца погинуло је око 100 људи.² Разлозима и мотивима који су нагнали ожалолошћене жене да се придруже Црним удовицама и да узму учешће у терористичким акцијама бавиле су се и Ен Спекхард (En Spekhard) и Капта Ахмедова (Kapta Ahmedova) (Speckhard & Akhmedova, 2008). Оне су спровеле истраживање у коме су разговарале са преживелим таоцима који су имали прилику да посматрају и разговарају са бомбашацама, што је пружио својеврстан увид у њихово деловање. Осим са жртвама напада, током свог истраживања интервјуисале су и чланове породице терористкиња, као и њихове блиске пријатеље и сараднике да би сазнале више о њиховим животима, променама, губицима, као и потенцијалним моти-

² Крајем прошле године Европски суд за људска права у Стразбуру наложио је руским властима да исплате новчане надокнаде жртвама и породицама настрадалих током овог терористичког напада. Европски суд је оценио да су приликом спасилачке акције руски специјалци прекршили одредбу Европске конвенције о заштити људских права и слобода грађана, као и да је сама акција недовољно ефикасно спроведена, а да таоцима није на време пружена адекватна медицинска помоћ.

вима. И на крају, пратиле су руске медије и разговарале са руским челницима да би добиле информације и од њих. Резултати до којих су дошле показују да су главни мотиви за учествовање били последица преживљене трауме, жеље за осветом, али и да је била изражена и религиозна идеологија.

И њихово истраживање показало је да је оправдан назив који су руски и светски медији дали групи женских чеченских терориста. Наиме скоро сви који су учествовали у нападу на позориште Дубравка, било да су у питању мушкарци или жене, претрпели су озбиљне губитке блиских чланова породице што је на њих оставило одређене последице. Посебно се може приметити да су чланови породице убијених осећале кривицу што нису учинили више. Традиција кланова уз обесмишљавање свакодневног живота довело је до жеље за осветом. У традиционалном друштву, као што је случај са Чеченима, освета због губитка члана породице је нешто подразумевано и обавезно. Наиме, они живе по принципима по којима је освета дозвољена и оправдана уколико је усмерена према ономе који је повредио или убио неког блиског. Овде је битно напоменути да је овако традиционалан начин освете усмерен искључиво према извршиоцу или његовој блиској породици, али не према широј скупини. Ову појаву можемо наћи у готово свим традиционалним породицама рецимо на Косову и Метохији, као и у неким деловима Црне Горе под називом „крвна освета”. Међутим, нестабилна времена, периоди сталне тензије и несигурности, борба са војно надмоћнијим непријатељем, фрустрација и страх довели су до тога да се жеља за осветом усмерава не ка одређеном појединцу, већ да се генерализује и усмерава према свим припадницима који деле исте карактеристике, нпр. сви припадници руске војске или цивили, или још општије сви хришћани. Ова „одмазда” уз заједничко осећање беспомоћности које ову појаву прате као праведну и достојну копирања.

Додатно уточиште и оправдање, као и подстрек за будуће акције чеченским терористима пружа и ислам. Наиме, као и код свих стресних ситуација када се појединац осећа несигурно и незаштићено, утеху и склониште тражи у вери. Полако прихватајући исламско учење, а поготово након увођења шеријатског права и прихватања њихових обичаја, етносепаратистички циљеви бивају замагљени религијским, те и због учествовања исламских радикалиста у борби и Чечени се полако прикључују исламском цихаду. У тешким тренуцима радикализовани ислам не пружа само утеху, он истовремено позива и на освету. „Окретање религији представља чест начин утехе у моментима жалости и пружа уверење да особу чији губитак жалимо наставља свој живот и после смрти. Идеологија цихада користи ову чињеницу говорећи не само да ће они који се жртвују бити поново уједињени са својим вољенима које су изгубили, већ им гарантује и могућност да обезбеде сигуран прелазак у други свет за још седамдесет особа из круга породице – што није мали број за оне који осећају сву насилност, хаос и непредвидивост живота као и страх од смрти која вреба са свих страна.”³

³ op. cit. Speckhard & Akhmedova, str. 69.

У жељи да обезбеде себи обећани небески мир и да се уклопе у неку нову присну заједницу они полако прихватају и обичаје, ношњу. Тако се на улицама виђају мушкарци са брадом и краћим панталонама, а жене у дугим сукњама прекривеног лица. Овакво понашање од стране жена сматра се деградацијом за Чеченке, пошто су оне за разлику од Арапкиња имале веће привилегије упркос постојећој традиционалној подели у друштву. Под привилегијама сматрамо право на образовање и неформалнији начин одевања.

Када је реч о врбовању чланова у терористичке организације, досадашња сазнања показују да се начини придобијања мушкараца и жена не разликују умногоме, мада и даље остаје у магли како се жене одлучују на учешће у самоубилачком тероризму. Чечени су познати по својој оданости породици и повезаности, те се неретко дешавало да су се многи женили управо Чеченкама знајући да ће им њихова родбина пружити уточиште уколико им некад затреба. Велики број жена преко мужева је прихватило њихову идеологију. Истраживање које су спровеле Спекардова и Ахмедова показало је да су жене самоубице прошле кроз кратку обуку, која није трајала дуже од две недеље.

Осим злочина у Дубравка позоришту када је погинуло 129 људи, Црне удовице привукле су пажњу јавности и другим догађајима у којима су учествовале. Након овог немилог догађаја са краја 2002. године, уследили су напади на рок фестивалу у Москви (Тушино, 5. јул 2003.), у ресторан Имбир (Москва, 10. јул 2003.), отмица два авиона (летови Москва – Сочи и Москва - Волгоград, ноћ између 24/25 августа 2004.), као и напади на метро станицу (Москва, 31. август 2004.), напад на Беслан (Беслан, 1. септембар 2004.)

У нападу на музички фестивал на Тушино аеродрому учествовале су две жене самоубице, од којих је једна касније идентификована на основу пасоша који је пронађен код ње, као двадесетогодишња Заликан Еликацијева (Zalikhon Elikhadzhiyeva). Њена саучесница била је Зинаида Алијева (Zinaida Alieva), која је имала 26 година. У овом нападу погинуло је 15 особа, а преко 50 је рањено. Број жртава би био и већи да су самоубице успеле да до краја спроведу своју замисао, односно да уђу на сам концерт, на коме је било око 20.000 хиљада људи. Руски медији су касније објавили да је нападачица Еликацијева била сестра чеченског сепаратисте који је погинуо

ZAIRA ALLIEVA

DZANNET TSAKHAEVA

OKSANA ASLANOVA

RUZANA IBRAMIGOVA

шест месеци пре ових догађаја. Према речима очевидаца бомбашице су биле опасане експлозивом, али и металним жицама, ексерима и металним лоптама. Када су виделе да неће успети да прођу контролу због детектора метала одлучиле су да раније активирају бомбе.

Само неколико дана након овог напада, уследио је, овај пут неуспешан, напад на један московски ресторан 10. јула 2003. Напад је требало да изведе двадесетдвогодишња Зарема Мушкољева (Zarema Muzhikoyeva), која је ушла у кафић наоружана експлозивом. Ипак, у последњем тренутку се предомислила, а ухваћена је док је излазила из кафића. Том приликом је изјавила да је била у страху да су њени надређени имали прекидач за експлозив и да се плашила за сопствени живот. Приликом деактивирање бомбе погинуо је један полицајац, а она је преживела. Иако је касније сарађивала са полицијом, осуђена је на 20 година затвора 2004. године. Након хапшења руски медији као разлог њеног учешћа у терористичкој акцији објаснили су чињеницом да је Зарема била девојка лаког морала. Такво понашање једнако је смртној пресуди за једну Чеченку. Пре или касније због таквог слободног понашања би је убили, упуцали или удавили (Kots & Velengurin, 2003). Такође, рекла је да се на овакав акт одлучила не из идеолошког убеђења, већ због новчане надокнаде. Како су пренели руски медији, њој је било обећено 30.000 долара, а о новцу се спекулисало и након других напада, те су тако руски медији писали да је родбина бомбашица из Тушина добила 70.000 долара (Baranets, 2004).

Руски медији веома оштро су писали о активностима Црних удовица, осуђујући како само њихово понашање, тако и чињеницу да им је дозвољено да се боре. Тако једне руске новине преносе да је „велика срамота за мушкарца из Чеченије када жене учествују у рату. Уколико мушкарац дозволи жени да се меша у свакодневне ствари унутар породице, онда он није мушкарац, он је гори од жене.” (Yamadayev, 2002). У истом тексту овај новинар наставља, говорећи да Чеченке ипак не одлучују ни о чему и да су „оне само људско месо за које је закачен експлозив.” Ипак, након напада на Дубравка позориште и изјава очевидаца, руски медији су пренели да су бомбашице биле много окрутније и непредвидљивије, те самим тим и опасније. Према наводима очевидаца нападачи су били колико је то могуће пријатељски расположени и да су им давали чоколаду и жваке, као и да су се шалили са децом. Насупрот томе терористкиње су изазивале огроман страх код најмлађих, који нису смели ни да их погледају (Shcheblanova & Yarskaya-Smirnova, 2009). У појединим медијима такође се спекулисало да ли су жене подложније манипулацији и испирању мозга, као и тврдње да су нападачи у свим терористичким акцијама били дрогирани. Међутим, Александар Игнатенко, специјалиста за студије Оријента и Блиског истока одбија такве тврдње објашњењем да „потенцијални самоубица не сме да изазове никакву сумњу. Да су особе биле дрогиране неколико недеља (као што се спомиње), било би немогуће да се он или она понаша нормално.” (Lobanova, 2003).

Годину дана касније, у ноћи између 24. и 25. августа терористи су отели два авиона. Нападачи су пресрели авионе на линији ТУ – 154 из Москве до Сочија, и ТУ – 134 из Москве за Волгоград. У овим нападима живот је изгуби-

ло 89 особа. Након саме отмице најпре се спекулисало да је разлог пада авиона техничке природе, људски фактор, грешка пилота или освета незадовољних бивших радника, али се показало да иза напада стоје чеченски терористи. Сматра се да је напад извела Аманта Нагајева (Amanta Nagajeva), која се налазила на лету за Волгоград, за коју се касније испоставило да је насилно удата и одведена у планинске пределе, као и да јој је неколико месеци касније убијен супруг. Истраге су показале да су се Аманта Нагајева (30) и њена саучесница Сарсита Џебирканова (Satsita Dzhebirkhanova) (37) међусобно познавале.

Ипак, догађај који их је „прославио” јесте упад чеченских терориста у основну школу у руском граду Беслану у области Северне Осетије, 1. септембра 2004. године. Терористи су тражили независност Чеченије, а приликом овог напада заробљено је 1.100 ђака и наставника. Након акције спасавања свој живот изгубила је 331 особа, међу којима је било чак 186 деце. Рањено је 550 особа, а у овом нападу учествовала су 32 нападача. Овим нападом руководио је чеченски вођа Шамил Бесајев (Šamil Basajev), а окончан је упадом руских војних трупа у школу са тенковима и тешким наоружањем. Осим једног нападача који је ухваћен, сви остали су погинули. У нападу су учествовале и три жене: Роза Нагаева (Roza Nagaeva) (30), Мариам Табурова (Mairam Taburova) (27) и Каула Назирова (Khaula Nazirova) (45). Роза Нагаева осумњичена је и да је учествовала у нападу на метро станицу у Москви 31. августа, у коме је живот изгубило 11, а рањена 51 особа. За њу се такође спекулисало да је сестра Аманте Нагајеве која је учествовала у обарању руских авиона неколико дана раније. Када је реч о Каули Назиров било је помена да је њен муж мучен до смрти од стране руских војника, а да су јој син (18) и кћерка (17) убијени годину дана раније приликом напада Русије на једну од чеченских школа. Да је све било пажљиво планирано потврђује и сам датум напада, пошто је први септембар Дан знања, када се ђацима организују бројне прославе за почетак школске године, а овим прославама присуствују родитељи и бројна родбина.

Након убиства чеченског вође Шамила Басајева и догађаја у Беслану, напади Чечена постали су мање учестали, а свакако и мањег обима. Напади су и даље усмерени на цивиле, па су тако у марту 2010. забележена још два напада на руски метро и то у размаку од нешто више од пола сата. Нападе су извеле две девојке, припаднице Црних удовица, од којих је једна касније идентификована као Џенет Абдураманова (Dženet Abdurahmanova) (17) из Дагестана, удовица исламског побуњеника Умлата Магомедова (Umalata Magomedova) убијеног у фебруару 2009. Друга црна удовица највероватније је Марша Устраханова (Markha Ustarchanova), пореклом из Чеченије. У овом нападу погинуло је око 40 особа. Почетком 2011. (24. јануар 2011), изведен је нови бомбашки напад на руски аеродром у Домодедову, у ком је настрадало 35, а повређено 180 особа. Иако нико није преузео одговорност за овај догађај, претпоставља се да су у нападу учествовале Црне удовице у пратњи мушкарца. Чечени су такође додали и нову димензију тероризму, а то је страх од употребе нуклеарног оружја, пошто су први, а уједно и једини познати пут управо ово оружје користили за свој напад. Наиме, 1995. Шамил Басајев у московском парку Измаиловски закопао је пакетић радиоактивног цезијума као упозорење шта може да уради.

Закључак

Често у анализама и медијима добијамо и сувише поједностављено објашњење да је главни мотив самоубица у терористичком чину — награда статусом рајског становника. То, вероватно, може бити само један повод због којег се потенцијални самоубица одлучује на самоубилачку акцију. Обесмишљавање његовог живота јесте индивидуално, али оно није изоловано већ је повезано с посебним и општим обесмишљавањем — понижењем и дехуманизацијом живота његове заједнице, „суштину процеса дехуманизације човека, људских активности и људских делатности чини управо процес обесмишљења људског живота” (Šešić, 1977).

Дијалог, у проналажењу политичког решења, међу сукобљеним странама подразумева језик као средство комуникације као и саму комуникацију између људи. Услов за то јесте и стање *атараксије* — стање душевног мира као идеала мудрих људи. *Атараксија* је код стоика идеал мудраца који то стање остварују кад се уздигну изнад свих афеката. У разговорима међутим долази до интеракције у којој се исказују различити појединачни, групни, групни–политички, државни, културни и други интереси. Раније се предност давала процесима консензусног споразумевања, а запостављали су се конфликтни процеси. Сада према Францу Врегу (France Vreg), парадигма нове комуникацијске интеракције „(...) темељи се на претпоставци да је комуницирање облик стратешке интеракције која садржи два противречна процеса: процес приближавања, коњункцију двију личности, двају идентитета као и процес удаљавања, дисјункцију двију личности, односно чување идентитета, властитог интереса и надмоћи” (Vreg, 1998.).

У интеркултуралној комуникацији реч је о „’сусретању’ култура с различитом повијесном и културном традицијом, с различитим облицима цивилизација и ступњевима социоекономске и технолошке развијености”. Свакодневна стварност показује нам да, најчешће, није реч о мирном сусрету култура, него о „суочавању”, „удаљавању” и „судару” две или више култура, две или више личности, две или више националних, верских, идеолошких идентитета. „Интеркултурно комуницирање је”, подсећа Врег, „способност, кретања кроз културне препреке”. Човек западне културе често исказује својеврсни културални нарцизам и не показује довољан интерес за упознавање са вредностима других култура. Напротив, он често некритички прихвата доктрину о „сукобу цивилизација” поделу светске популације, рецимо Самјуела Хантингтона (Samuel Huntington), на „западни”, „исламски”, „хиндуистички”, „будистички” свет или Хегелову (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) на „историјске” и „неисторијске” народе. Плурализам култура, језика и права на достојанствен живот, нужне су претпоставке правде и истине. А борба за истину и правду јесте и конкретно преузимање одговорности. Према теорији социјалне комуникације Јиргена Хабермаса (Jürgen Habermas), „истина се обликује као сугласје (консензус) у једноме универзалном разговору који је, дакако, ’лишен моћи’”(Halder, 2002).

Социјални додири, у сваком па и у интеркултурној комуникацији, утичу на изградњу поверења, на превладавање предрасуда и сузбијају агресивност. Игнорисање правде, објективне истине, толеранције, дијалога, пристанак је на искључивост и сукоб, на стабилну равнотежу тероризма, радикалном деструкцијом и осветом једнаком или већом смрти — пристанак на прочишћење света терором, на „победе” које никоме не доносе добро. Такве победе морале би да посраме победнике, посебно што коначна победа није могућа ни за једну страну. (Zirojević, 2014.)

Погрешно је и мишљење да је сваки потенцијални самоубица само „отписани” члан заједнице, те да су родитељи и сви остали чланови породице неизмерно срећни што га шаљу у сигурну смрт. У ово се уклапа и истраживање Јулије Јузик чији резултати показују да су шехидкиње дубоко несретне жене, присилно врбоване, изманипулисане, понекад и дрогиране. Њихова мотивација није увек чисто религијска, већ подложност претњама, уценама, љубав према терористи или чак новац. Оне су увек изоловане од породице и подвргнуте психолошкој обради. Већина је ипак до краја желела да живи и неретко, одустајала од акције.

Ипак опасност од ове претње је огромна. Широке хаљине и чадори врло су погодна кринка за сакривање експлозива свих врста. С велом преко лица, код жене самоубице није могуће уочити је ли нервозна, да ли се презнојава од страха, какав јој је поглед, има ли флегматично лице или болну гримасу која нешто наговештава. Чак се и Израелци слажу да је борба против таквог облика тероризма најтежа, најсложенија и најосјетљивија. У исламском свету немогуће је заустављати и прегледавати сваку жену, масовне контроле нема.

А ако се на време и на прави начин не одупremo и не почнемо решавање овог проблема следеће што нас чека су, готово сигурно, деца самоубице, што је са сваког аспекта, неприхватљиво.

Литература:

1. Alois Halder, *Filozofijski rječnik*, Naklada Jurčić, Zagreb, 2002.
2. Andrew, Meier, Chechnya: to the heart of a conflict. W.W. Norton & Company, New York, 2005, стр. 98.
3. Baranets, V, „Krov i dengi (Blood and money)”, in: *Komsomolskaya Pravda*, 2004, No. 165, 4.
4. Bogdan Šešić, *Čovek, smisao i besmisao: dijalektika smisla i besmisla*, Rad, Beograd, 1977.
5. Brian Jenkins, *International Terrorism*, Crescent Publication, Los Angeles, 1975.
6. Dowling, Ralph E. „Terrorism and the media: A rhetorical genre”, *Journal of Communication*, 1983, pp. 1-24.
7. France Vreg, *Humana komunikologija: etološki vidici komuniciranja, ponašanja, djelovanja i opstanka živih bića*, Nonacom i Hrvatsko komunikološko društvo, Zagreb, 1998.
8. Gabriel Weimann, „The mediated theater of terror: Must the show go on?”, у Philip Bruck (ed.), *The news media and terrorism*, Carlton University Press, Ottawa, 1986. pp. 1-22.

9. Gabriel Weimann, and Conrad Winn, *The Theater of Terror*, Longman Publication, New York, 1994.
10. Jusik, Julia, *The brides Allahs. Suicide assassin inside from Chechnya*, Rome Manifesto Libri, 2004.
11. Kots A & Velengurin V, „Guliashchaya shakhidka s Tverskoi (Sluttish female shakid from Tverskaja street)” in *Komsomolskaya Pravda* 17. jul 2003.
12. Lobanova, Z., „Pochemu shakhidki ne boyatsa smerti (Why do female shahidids have no fear of death?)”, in: *Komsomolskaya Pravda*, 8. jul 2003.
13. Petrović Dragana, *Samoubilački terorizam*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2009.
14. Philip Karber, „Urban terrorism: Baseline data and a conceptual framework”, *Social Science Quarterly*, Bleckwell Publishing, Bleckwell, Vol 52, 1971, pp. 527-33.
15. Shcheblanova Veronika & Yarskaya-Smirnova Elena, *Explanations of Female Terrorism. Discourses about Chechen Terrorists in the Russian Mass Media: Easy Girls, Coarse Women or Fighters?*, 2009.
16. Speckhard Anne & Akhmedova Khapta, „Black Widows and beyond: Understanding the motivations and life trajectories of Chechen female terrorists”, in *Female Terrorism and Militancy: Agency, Utility, and Organization*, edited by Cindy D. Ness, 100-121, New York: Routledge, 2008.
17. Yamadayev, R. 2002, „Oni priatshutsia za zhenskiye spiny, pozor! (They hide behind women's backs, what a shame!)”, in: *Komsomolskaya Pravda*, 25. oktobar 2002.
18. Zirojević Mina, *Terorizam – međunarodni pogled*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014.

WOMEN AND TERRORISM IN CHECHNYA – „BLACK WIDOWS”

Summary: In this paper, the author examine the topic of suicide terrorists as the most radical form of terrorism. On the example of suicide bombers, the reasons for resorting to terrorism were explained, as well as the most optimal ways of eliminating or at least reducing this threat.

The analyses often state that the main motives of suicide bombers are rewards in heaven or economic benefit or family's persuasion, but we believe that this explanation is too simplistic. I will prove that the main motive is the lack of sense of purpose in life, dehumanization of man, human activities, and different cultures.

Key words: terrorism, social and economic motives, „white widows”